

ТРИ ЖЕНСКА ЛИКА У ОДИСЕЈИ:

Кирка, Калипса, Наусикаја

I

Пловећи од људождера Лестригонаца, који су му сатрли једанаест бродова и много другова (X 80—132), Одисеј само с једним бродом и са четрдесет и четири друга доплови до острва Ееје, где је живела биљарица Кирка, ћерка Хелијева и Персина, иначе страшна демонка. С њоме Одисеј доживљује свој први љубавни роман. Осим њега, у томе роману јављају се и два Одисејева друга, Полит и Еурилох, и бог Хермија.

Кад су дошли страшној врачарици, она половину Одисејева друштва мађионичком палицом претвори у свиње, али им остане људски разум, па их позатвара у свињац и даде им свега што свиње једу (X 133—260). Одисеју притекне у помоћ бог Хермија давши му траву м о л и као устук од сваке Киркине чаробије (261—306). Штрасбуршки фармаколог Шмиделберг мислио је да је та трава била *Hellebopus orientalis*, али нити је то била та трава нити икаква друга врста чемерике. „Добра трава“ која је Одисеја спасла од кобних мађија није била ништа друго него његова сналажљивост, храброст, присебност и самосавладљивост које су му помогле да свој полни нагон обузда, стављајући га под надзор разума.

Изванредном психолошком проникљивошћу и продорном посматрачком способношћу Хомер приказује Одисеја како одолева Кирки, садистичкој чулници, и напоследку односи над њом победу, како у веома опасној ситуацији размишља и закључује, како приноси жртву Ероту, богу љубави, али тако да му се не предаје и да већ тада може да каже као Аристип о себи и о хетери Лаиди: „Ја држим њу, али она не држи мене“, и како је попио Киркин напиток, али му се ништа није догодило, и како је кад га је богиња чаралица чаробном палицом ударила да га претвори у свињу, смело навалио на њу и хтео да је убије, и како је, кад се спасао и богиња га страшно заволела, био несрећан све дотле док му другове није повратила у природан, људски лик.

Праву супротност Одисејевој довитљивости и мушкости показали су Полит и Еурилох. Довољно је било да лакоумни Полит, иначе Одисеју најдражи друг, само чује љубак женски глас, па да одмах падне у Киркину мрежу. А што се тиче Еурилоха, кукавице

и невере, он се брине да сам буде без опасности, и никаквим указивањем на смотреност не задржава другове од ње, устеже се да Одисеја поведе до места где су му другови настрадали, оставља другове на цедилу и мисли само на то да остане поред лађе и само себе да обезбеди и, напослетку, хоће другове да подбуди против самог Одисеја, и овај би га био погубио да га другови од тога нису одвратили. Таква Еурилоха читалац никада не би пожалио да га је биљаричина палица засвагда претворила у крмка.

Док је Полит постао жртва врачаричине свирепости, а Еурилох не познаје женско чељаде уопште, Одисеј се и овде одликује својом умном енергијом: њега Кирка одмах упознаје као достојна мушкарца и признаје га и, чим је он потегао мач на њу, неодољиво се заљубљује у њега:

„Ко си, одакле си? Где ти је град? Где отац и мајка?
Чудим се како те није напитак овај очар’о,
јер још никакав човек не одоле овом напитку
када га попи и најпре кроз ограду зубну га пусти.
Срце твоје у грудма савладаг’ се не може ничим!
Јеси ли ти Одисеј домишљати за ког је мени
оно скоротеча бог златоштитни вазда казив’о
да ће од Троје ми доћи у галији црној и брзој?
Него метниде мач у корице, па ћемо потом
на наш се попети одар и заједно лежат’ у њему,
па се грлити слатко и једно се уздат’ у друго“

(X 325—335).

Пошто се, по Одисејеву захтеву, великом заклетвом заклела да му неће више никаква зла нанети, Одисеј јој испуни жудњу.

Оно што је у Киркину понашању према Одисеју најзанимљивије и што представља велико чудо јесте изненадно преображавање свирепе мађионице и страсне чулнице у жену која неодољиво љуби!

Кад се Одисеј окупао, и врачарица га посадила за софру пуну јестива, он се никако не лађа никаква јела ни пића. А кад је чула да он и не једе и не пије од жалости што су му другови још у свињском облику, она без речи одмах изиђе да испуни љубавникову жељу. С мађијском палицом у руци отвори она свињац, истера љубавникове другове који су били у крмећем облику, и кад их врацбином намаже, они се опет створе у људе, још млађе, веће и лепше него што су били раније. Кад виде Одисеја, они од радости заплачу, радост гане и Кирку, али тако да ништа не изгуби од свога достојанства божанског, те доиста остаје међу богињама богиња права. Одисеј не треба више ни за што да је моли, јер га она сама замоли да отиде лађи, да је извуче на суво, и кад је тако обезбеди, да се врати са друговима који су остали у лађи.

Ови дођу, и кад једни друге познају, ударе у јаук и плач, јер су их борбе и напори толико изморили да се нису могли обрадовати једни другима. Кирка зна какве су јаде они претрпели на мору, па их опомене да више не плачу, него да једу и пију да им се срце врати у груди, па ће се и поново охрабрити и бити онакви какви су били кад су Итаку оставили.

Траве, врадбине, напици и чаробна палица немају више посла! Какво је чудо љубав направила! Од зле чаробнице Кирка поста племенита видарица! Из свега што говори и ради види се колико је и она, поред Одисеја, постала разборита, мудра и благородна.

Пуну годину дана остали су Одисеј и његови другови као гости у Киркиним дворима, частећи се вином и месом у изобиљу; то је било довољно да се одморе од лутања и напора и да се окрепе и прикупе нову снагу за повратак. Годину дана Одисеј и преображена Кирка слатко се предаваху својој љубави. Напоследку другови опомену Одисеја да је време враћати се у очинску земљу. Одисеј попушта: он који је иначе свагда у свему био покретач слуша другове који сада њега покрећу. Као свирепа чаробница Кирка није за њега била опасна, али му је опасна постала као страсна љубавница.

Још су остали гостећи се један дан, а кад је пао мрак, Одисеј Кирки загрли колена и стане је молити да њега и његове другове отпреми кући. Како је свесна да мора доћи час растанка, Кирка им не прави никаквих тешкоћа и опширно упућује пријатеља како ће ићи у Подземни свет да пророка Тиресију пита о својој будућности и потом се читав вратити на светлост. Док се Одисеј са друштвом припремао на пут, умре му у Киркиним дворима један од другова, Елпенор. Кад су стигли обали, дође и Кирка те уз лађу свеже овна и црну овцу које је она неприметно донела, и које ће Одисеј Хаду принети као жртву; и потом она, каже Одисеј:

„Прође лагано поред нас, јер ко би приметио бога
ако га није воља кад долази, или кад иде?“

(X 573—574).

Кад је Одисеј, после повратка из Хада, са друговима дошао натраг до Кирке, пошале другове по тело Елпенорово те га сахрани. Тек што је завршио тај посао, стигне Кирка са својим дворкињама, носећи Итачанима хлеба, меса и вина. Она је опет домаћица која љубазно дочекује Одисеја и његове пијатеље! Кад се ухвати мрак, пријатељи позаспе уз лађена ужа, а Кирка свога старог пријатеља ухвати за руку, одведе га од пријатеља, и кад су стигли на подесно место, посади га и седне поред њега. Он јој исприча како је било у Хаду, а она упути њега како ће одолети певању Сирена, проћи поред опасне хриди Сатари-лађе и сачувати се од страшне Скиле и Харибде и потом кренути према триначком острву.

Целу ноћ преседела је Кирка поред Одисеја као одана и верна пријатељица, без похоте и навале љубавне страсти. Кад је свануло, она отиде своме двору, а Одисеј се врати лађи, поведе другове са собом у њу, и они крену уз повољан ветар који им је Кирка послала.

Додајмо да је Киркин лик после Хомера инспирисао, колико нам је познато пет сликара, међу којима се налази и наш Бела Чикош Сесија, осам драматичара и четири композитора.

II

Ветрови дуго нису допуштали да Одисеј са својим пријатељима остави триначко острво. Али кад се друговима премакло хране, они закољу неколико најбољих говеда бога Хелија, мада им је Одисеј наредио да то нипошто не чине, испеку их и тако утишају глад. Хелије тужи Диву Одисејеве другове, а Див, кад они већ отплове од Тринакије, спусти маглу и таму над њиховом лађом па загрми и на лађу обори гром и сву је разбије. Из ње сви другови испадну те се у води подаве, само се Одисеј спасе, пошто је некако допливао на две лађене греде. Девет је дана пливао, и десете ноћи богови га пригнају на шумовито острво Оигију на којем је живела прелепа нимфа Калипса, Атлантова ћерка, с којом се, осим неколико нимфи што је дворе, до Одисејева доласка нико ни од богова ни од људи није састајао.

Док се Посидон, непријатељ Одисејев, веселио међу Етиопцима, скупе се остали богови и у својем већу сложе се у томе да се Одисеј већ једном врати у своје краљевство, где млада властела просе његову жену Пенелопу да пође за којег од њих, јер говоре да се њен муж неће више вратити. За Одисеја, умна човека и свогаштићеника, нарочито се заузима Атена, божанска заступница ума. Њега, који већ седам година борави на Оигији, непрестано задржава и љупко и умиљато мами Калипса, само да заборави свој завичај, своју Итаку,

„ал’ он ти је готов да умре
колико жели и дим од своје да угледа земље
како се подиже у вис“

(I 57—59).

Кад су се богови поново скупили у веће, Див, на подстицај Атенин, шаље Калипси Хермију да јој саопшти његову одлуку да пусти Одисеја са свога острва.

Док је код чаробнице Кирке проборадио годину дана, код заводљиве нимфе провео је Одисеј седам година, јер она му је утолико била опаснија што је он код ње био сам и није имао другова који би га подстицали на повратак у отаџбину, а Калипса се ухватила за њега као досадна крља.

О ближим околностима Одисејева првог сусрета с Калипсом не дознајемо ништа, али она Хермију извешћује:

„Самога њега ветар и вали нанесоме амо,
ја га вољах и дворах и храњах и свагда му зборах
да ћу му бесмртност дати и с њоме вечиту младост“

(V 134—136).

О лепој нимфи и Одисејеву боравку код ње дознајемо више кад јој по Дивовој одлуци у походе долази гласник с Олимпа, Хермија. Пре него уђе у пећину, њено пребивалиште, он посматра њену околину, која је толико лепа да би се и сваки од бесмртних богова задивио. У спилји је она лепо певала и уза стан ткала држећи златни

чунак. Хермија је нађе саму, без Одисеја, који обично седи сетан на обали и рони сузе мислећи на Итаку, на свој дом и породицу:

„Шта ми у походе дође, златоштитни Хермија-боже
свагда ми частан и драг? У дворе ми долазиш ретко!
Шта си ми науман, збори, а срце ме гони да свршим,
ако могу да свршим, и ако се може да сврши.
Него ближе ми приђи, да преда те гозбину метнем!“
(V 87—91).

Пошто се послужио амбросијом и нектаром, боговским јелом и пићем, он је мирно и хладно одговорио: сам он не би дошао, јер ко би драговољно прешао голему воду, где ни близу нема људскога града, али Див га је послао, а нико не може умаћи његову наређењу; егидоноша јој наређује да одмах пусти најнесрећнијега човека, који је девет година војевао под Тројом, а десете године сви му другари изгинули редом те сам стигао до ње; није му суђено да погине далеко од својих, него да поново угледа што му је најмилије, своју љубу, својег сина и свој завичај.

Кад то чује, нимфа протрне и стане се жалити на богове, који су свирепи и завидни ако се која богиња љуби са човеком: кад се ружопрста Зора (Еоја) миловала с Орионом, богови се љутили на њу све дотле докле га Артемида није погубила, и на Деметру кад се љубила с Јасионом, докле га громом није погодио Див, а сада се срде на њу што код ње борави смртни Одисеј, кога је она спасла и неговала; али кад никоји бог не може умаћи Дивовој одлуци, онда Одисеј нека иде на море, само га она не може отпремати, јер нема ни лађа ни веслача који би га пратили. Она ће га ипак поучити како ће се кући вратити.

Хермија јој на то одговори:

„Тако га пошљи од себе и Дивова чувај се гнева,
да се доцније не би на тебе разгневио љуто“
(V 146—147).

Гласник је свој задатак испунио и хитро одлази.

Потом нимфа похита да потражи Одисеја на обали, где он рони сузе и погледом преко бескрајне пучине тражи Итаку. Његово срце, које је иначе тако јако и које уме да се савлада, трепери дубоком љубављу и многоструком жалашћу: за породицом, за огњиштем, за местима где је живео и за људима које је волео. Кад га је нимфа нашла и приступила му, саопшти му своју одлуку: она жели да га пошаље кући и да му спреми све што му је потребно за повратак. Она прећуткује Дивово наређење, то се дешава свесно: спремна је да га пусти, јер не може више да гледа његово туговање, и саветује му да насече дугих дрва и сложи чамац за одлазак у свој завичај. Кад му је то саопштила, Одисеј протрне, јер мисли да му она снује неке варке, те опрезно изјављује да неће преко воље њене ући у чамац, док му се она не закуне да му не спрема никакво зло. Калипса се насмеје и, пошто се заклела, каже му:

„Него ти мислим оно и говорим што бих и самој мислила себи кад бих у невољи каквој се нашла; и моја душа знаде за правцу, није од гвожђа срце у грудима мојим; и оно се сажалиг’ уме“
(V 188—191).

Затим га она поведе у пећину на ручак. Он једе и пије као што благују смртни људи, а њу дворкиње послужују амбросијом и нектаром. Да ли је страсну љубавницу освојио нектар, те она смеће с ума Хермијине речи и још једном покушава да га задржи у неодвају свог бесмртног загрљаја:

„Када би знао у својем срцу колико још мука треба да премучиш пре него стигнеш у очинску земљу, ти би остао са мном и у кући живео овој, уз то би бесмртан био, ма колико жељкујеш једном жену да угледаш своју, за којом непрестано чезнеш“
(V 206—210).

Нимфа се као богиња осећа увређена, љути се и прети: не доликује да се смртне жене с богињама надмећу лицем и стасом! Слушалац разуме шта то значи: Ниобина судбина показује шта се дешава смртној жени кад се надмеће с богињом. Одисеј јој одговара одговором у којем се сва његова љубав изражава у неколико речи:

„Зато се, богињо госпо, не љути на мене, јер и сам врло добро то знам да мудра Пенелопа није као ти угледна тако и лицем и величином; она је смртна, а ти си вековита и свагда млада“
(V 215—218).

Таквим одговором сналажљиви Одисеј отклања опасну богињину претњу: не љути се, ја добро знам да Пенелопа није лепа као ти, она је смртна, а ти си богиња. Тиме је поново отворен пут за слободно одлучивање:

„Али и тако ја свакодневно желим и жудим дому својем да дођем и угледам повратку данак. Ако ми поново који од богова разбије лађу на мору искричавом, и то ћу поднети носећ’ стрпљиво срце у грудма, већ много поднесох и много измучих мука у боју и води; па и то нек дође“
(V 219—224).

Овај Хелен одбацује рајски живот у двоје, него остаје при оном што има и што је; он неће да буде бог, тј. бесмртан и вечито млад, него одабира људски живот, с његовим напорима и границама. Јер само такав живот, тј. живот узлажења и силажења, растења и опадања, живот непрестаног стваралаштва и самопревазилажења, може бити извор лепоте, задовољства, радости, среће.

Сунце је већ зашло и спустила се тама, а њих двоје легну на одар у пећини и, почивајући заједно, слатко се љубљаху (225—227), док је иначе пре тога

„дане губио слатке, јер није већ волео нимфе,
него је ипак он по нужди проводио ноћи
с нимфом у пространој спиљи, он нехоћан љубио хоћну“
(153—155).

Овакво понашање разумеће онај ко је правилно схватио шта се дешавало раније и ко у неку руку познаје људско срце.

Кад је свануло, нимфа је сасвим присебна. Она се не жали више на богове и не завиди Пенелопи. Пошто се обукла у сребрн танан огртач, она поведе Одисеја на крај острва, покаже му подесна стабла за градњу чамца, тополе, јеле и јохе, даде му секиру и брадву, а потом се врати своје стану. Пошто је стабла оборио и отесао, нимфа му донесе сврдло и платно за једру. И кад је четвртог дана све било готово, отпусти нимфа својега љубавника, пошто га је пре тога опрала и обукла у мирисно рухо и снабдела обилним јелом и пићем. Док је то спремала, била је сасвим мирна, не жалећи се на богове и не показујући никаква осећања љубоморности према Пенелопи, за којом Одисеј непрестано чезне.

Одлази Калипсин љубавник, и кад буде пловио, он ће се сећати остављене нимфе, с којом је доживео свој други љубавни роман. Она му је послала повољан ветар и упутила га како ће се, кад буде пловио, управљати према звездама. Разуме се, она га неће моћи одбранили од освете бога Посидона, јер је овај киван на њега што је он са својим друговима опио његова сина, киклопа Полифема и, док је овај пијан спавао, избио му једино око из главе. И кад га је Посидон, после осамнаест дана, спазио где плови и дигао олују, Одисеј се опомиње своје остављене нимфе, која га није обманула кад му је право прорекла да ће многе јаде претрпети пре него стигне у очинску земљу. Ту би он пропао, да се у том опасном положају није сажалила на њега поморска богиња Леукотеја и пружиала му вео, којим се он опао и спасао. Го, измучен, трудан и веома уморан он једва исплива из воде на феачко острво Схерију, где влада краљ Алкиоје са својом женом, краљицом Аретом.

И Калипса је инспирисала четири сликара, међу којима се нарочито истиче Беклин, једну драмску обраду и две опере.

У ликовима Кирке и Калипсе, како их је Хомер оцртао, налазимо испевану најстарију карактерологију жена: Кирка је приказана као божанска жена, а Калипса као сувише људска богиња.

III

После страшне борбе с морским таласима поред обале феачког острва Одисеј се докопа ушћа неке реке, одвеже од себе Леукотејин вео, баца га у реку, где га прихвати богиња, и пољуби земљу. Тражећи место где би легао и одморио се, намери се на шумовит обронак и под њим на два грма од маслине који су заједно срасли, па ту направи себи постељу од лишћа, набаца га много на се, а на очи наспе му сан богиња Атена, која потом удешава да га сутрадан заштити и спасе Наусикаја, дивна ћерка феачкога краља Алкиноја и жене му Арете.

Дан почиње Атениним доласком у собу у којој спава Наусикаја,

„бесмртним богињама и стасом и образом слична“

(VI 16),

и поред ње две дворкиње, сличне Харитама, Афродитиним пратиљама. Богиња јој приступи као једна од њених врсница и замера јој што је немарна, а за своју скорашњу свадбу треба да за себе и за девере спреми сватовско рухо,

„јер нећеш девовати дуго
кад те већ сада одасвуд бољари феачки просе“

(VI 33—34),

Зато нека устане у освит зоре и замоли оца да јој даде кола и мазге, да на перила повезе појасе, плаште, сагове и остало све што треба да се опере и очисти, а она ће је пратити. Док Атена хита на Олимп, Наусикаја се пробудила, па се обрати оцу како ју је Атена упутила, али место своје веридбе она с љупком лукавштином и с тако природним претварањем, јер се стиди да пред оцем помене удају, истиче привидне разлоге: моли кола, јер жели на реку да опере прљаво рухо: та и он воли да има чисте хаљине кад иде у веће међу прваке, а и браћа јој свагда траже опрано рухо кад иду у коло. Отац разуме шта она уствари хоће, али јој не показује да он зна тајне њена срца, и радо јој даје затражену запрегу, а она, пошто је рухо изнела и метнула га у кола и мати спремила јела и вина, попне се с пратиљама у кола, ошине мазге и крене према перилима.

Кад су дошле до реке, отпрегну мазге и потеряју их да уз брег пасу траву, па из кола донесу рухо до воде, метну га у јаме и стану га брзо газити. А кад га оперу и уз обалу распостру, па се и саме окупају и намажу блиставим уљем, окрепе се оним што су понеле, баце повезаче с главе и стану се лоптати, а Наусикаја им игру прати песмом. Песник инспирисано црта њену лепоту:

„Као Артемида кад се стрелачица низ гору спушта,
ил' низ дугачки Тајгет ил' низ гору ону Еримант,
па се весели лову на вепре и кошуте брзе,
заједно с њоме и пољске веселе се нимфе, све ћерке
егидоноше Дива, а Лети се радује срце
како Артемида све их надвисује челом и главом,
она се познаје лако, а убаве све су и друге,
тако је пратиље своје надвисила дивотна дева“

(VI 102—109).

После тога гледамо убаву идилу: Наусикајин сусрет с Одисејем, мучеником морске олује. Оно што се дешава после тога сусрета чини изванредан естетички контраст према оном што је Одисеј у страшної бури доживео и напоследку се својом срчаномшћу спасао. Песник тај сусрет уобличава у живу драму у којој сасвим долази до изражаја и морална лепота Наусикајина: њено детињско срце, њена девојачка и човечанска осећања, мила невиност, смисао за оно што доликује и природна простосрдачност, што је срећно

удружено с њеном смелом поноситошћу, храброшћу и достојанством понашања, чиме се она разликује од својих другарица.

Кад је она за једном дворкињом бачила лопту, Палада Атена учини да лопта падне у дубок вир. Дворкиње крикну, и од њихова крика Одисеј се пробуди. Он помисли да су то нимфе, те изиђе из цбуња, одломи младицу да сакрије снагу и пође пред девојке; оне се уплаше и разбеже по брегу куд која, а како и не би кад виде странца мушкарца, гола и страховито нагрђена морском сољу, само остане ћерка Алкинојева, пуна прибраности и достојанства, и зато се Одисеј и обраћа тој девојци:

„Грлим ти колена, госпо, ил’ богиња била ил’ жена,
ако си богиња која што живи у широком небу,
великој Дивовој ћерци Артемиди сматрам те сличном,
и по образу твојем и висини, а и по стасу.
Ако л’ си која од смртних од жена што живе на земљи,
трипут ти блажени били и отац и госпођа мајка,
трипут ти блажена браћа, јер свима непрестано њима
радошћу срце веома трепери с твоје лепоте,
младицу такву кад виде где у коло хитро корача.
Најблаженији опет од свију освануће онај
који те дарима оспе и дворима својим поведе,
јер још не видех никад ни мушко ни икоју жену
која би блистала тако, — и чудим се теби и дивим!“

(VI 149—161).

Само је некад, каже, на острву Делу поред Аполонова жртвеника видео палму, која личи на њу, и дуго се чудило и дивио томе дрвету. Том поредбом чудесна лепота Наусикајина добива нарочито, религиозно, посвећење, јер је палма, на коју Наусикаја личи, израсла на острву Аполонову и Артемидину, најсветијем месту Хеладе. Затим јој Одисеј укратко излаже своје муке и зажели јој мужа и срећан брак.

Наусикаја одмах схвати да се пред њом налази бедан човек, странац, који стоји под Дивовом заштитом, па га обавести где се он налази и с љупком самосвешћу открије му чија је, затим дозове одбегле дворкиње, и оне га поведу у заветрину да се опере, додаду му кошуљу да се обуче и уља да се намаже. А кад он све то учини, Атена му главу и рамена облије милином и лепотом, тако да је он тада остављао сасвим друкчији утисак него ли оног тренутка кад се извукао из свога ноћног почивалишта. И кад га краљева ћерка угледа тако преображена, она пред пратиљама отворено искажује своју жељу, с оном наивношћу која чини једну од најфинијих и најљупкијих црта Хомерова стваралаштва:

„Чујте ме, дворкиње моје белоруке нешто да кажем:
Није преко воље свију са Олимпа богова вечних
човек наиш’о тај у боголики феачки народ;
пређе мени се он причањ’о управо ружан,
а сад на богове личи, владаре широког неба.
Да ми се муж мој такав назове, да осване такав
и да пребива овде и овде да остати жели!“

(VI 239—245).

Одличан познавалац људскога срца, песник с изванредном уметничком проникљивошћу приказује како сасвим природно и чедно проклијава прво љубавно осећање у Наусикаје. „То је,“ констатује Е. Бете, „прва нежна клица једне љубавне историје у светској књижевности. Она ту јединствено стоји у свету уметности, и дуго је трајало док је тај мотив интимне наклоности између жене и мушкарца, прихваћен и изграђен, напослетку прожео целу поезију и њоме овладао“ (*Песме Хомерове* 1922, 12).

Пошто су Одисеју дале да се окрепи јелом и пићем, Наусикаја му и нехотице одаје своју љубав тиме што га позива у кућу својега оца, па га упућује и саветује да он — странац — не иде заједно с њоме, младом девојком, да је не би свет оговарао, говорећи да је себи нашла бога и води га кући, а да презире све феачке просце, него нека он доцније иза ње дође у град, и онда ће он већ лако наћи дворе Алкинојеве. А кад уђе у двор, — саветује га она — нека мимоиђе оца и нека најпре клекне пред њену мајку. Осећа она и наслућује колико је мајка важна у ћеркиним љубавним пословима. Тако Одисеј, по Наусикајину упутству, застане пред градом у дубрави богиње Атене, поред извора и ливаде, где се налази Алкинојево имање са баштом.

Слично се дешава у бабилонској епопеји о Гилгамешу; њена песничка техника има разних паралела у Одисеји (Х. Вирт *Хомер и Бабилон* 1921, стр. 106—162, Ф. Дорнсајф *Анђиска и сјари Исток*, 1956, стр. 5, 8, 21). На пример, проемији у бабилонској епопеји слична је проемија у *Одисеји*: као Хомер што опева јунака који се много налутао и многе градове видео и ћуди људске упознао, тако и бабилонски песник хоће да опева Гилгамеша, који је много путовао и све земље видео и сваку тајну мудрости упознао. Али јака је ова паралела: као што бабилонски јунак, пошто је пребродио све опасности и стигао на воде смрти, наилази на богињу Сидуру, која га упућује бродару Ур-Нимину, а овај га доводи Утнапшиму, тако и Одисеј, после многих невоља, наилази на Феачанку Наусикају, која га упућује како ће доћи до Алкиноја, краља морепловног народа.

Мало после Наусикаје ето и Одисеја у феачки град; ту се састане с њиме Атина у облику девојчице, завије га маглом, да га нико не би видео, и покаже му дворе Алкинојеве. А кад он уђе унутра, нађе краља и краљицу и најугледније Феачане, те се, по Наусикајину савету, савије уз колено краљици Арети и замоли је да му даде бродове да се врати кући. Алкиноје га љубазно дочекује и обећава му да ће га опремити у његов завичај. За вечером Одисеј приповеда своје последње доживљаје. Краљица препознаје рухо на њему и пита га ко је и ко му је рухо дао кад каже да је морем долутао. Он још не одговара ко је, него само казује да путује од Калипсе и шта је препатио док није од њена острва допловио до острва феачког, и како га је Наусикаја љубазно дочекала и дала му рухо које је на њему. А кад отац изјављује да ћерка није добро

учинила што га није заједно са дворкињама довела кући, Одисеј брани њено понашање, и тада Алкиноје без икаква устезања изјављује:

„Еј да отац ми Див и Атена да и Аполон,
какав си сада и како баш једнако мислиш к’о и ја,
ћерку да добијеш моју и мојим се зетом назовеш
и да останеш овде, имања бих дао ти и дом,
овде да остати хоћеш, а нехоћна нико те неће
овде заустављат’, не бисмо тим угодили Диву!“

(VII 311—316).

Песник је срећно задахнут и онда кад Наусикају доводи пред Одисеја кад он полази на гозбу, и она му наговешћује своју тиху и нежну љубав:

„Наусикаја пак тада божанске пуна лепоте
поред довратка стаде у дворници грађеној чврсто,
с дивљењем гледаше она Одисеја очима својим,
с њиме беседу почне и крилате изусту речи:
„Радуј се, госте, и кући кад стигнеш, сети се мене,
јер за спасење првој ти треба да захвалиш мени“

А то ће и чинити Одисеј, јер се њена љубазност и њене топле речи дохватају и његова срца:

„Наусикаја, о ћерко Алкиноја јуначког краља,
Херин громовни муж нек Диве ми удели тако
кући да стигнем и једном да угледам повратка данак,
тад ћу тебе и онде к’о богињу славити какву
свагда, свакога дана, јер ти си ме, девојко, спасла“

(VIII 457—468).

Али ми слутимо да њу такав одговор не задовољава, јер јој тешко на срце пада. А да ни Одисеј није равнодушан према њој, види се отуда што он готово до краја свог боравка у двору Алкинојеву никад не спомиње Пенелопе него само свој завичај. Такво његово понашање показује да му је познато шта се дешава у срцу Наусикајину, али он је штеди.

Песник више не доводи Наусикају пред нас, али, кад Одисеј, у излагању својих лутања, први пут спомиње своју жену кад приповеда свој разговор у Хаду с мајком Антиклијом и с Агамемноном, ми у машти видимо како је прво спомињање жене која гине за Одисејем морало силно ганути његову младу спасиљу која га крај довратка непрестано гледа и слуша његово излагање.

Наусикаја се не појављује ни онда кад се Одисеј с Феачанима опрашта, зацело зато што је песник није хтео приказати несрећну и очајну или како, можда, рида и плаче. Необично страдалништво и јунаштво Одисејево морало је засенити очи лепе феачке девојке као величанствено сунце, на којем се њено нежно надање мора као восак растопити или нестати као капља тихе росе јутрење.

Кад се Одисеј напослетку вратио кући, и Пенелопа познала у њему својега мужа, он јој у ноћи излаже своја лутања, па поред осталог спомиње јој и своје доживљаје с Кирком и Калипсом

(XXIII 321, 333—337), али не спомиње Наусикаје, јер да јој је споменуто оно што је обећао Алкинојевој ћерци: да ће се ње увек сећати славити је као какву богињу, то му Пенелопа не би опростила. Знамо да је он непрестано чезнуо за својом женом и да је он носилац главне идеје песникове, а то је породична и домовинска љубав и светиња; знамо да је он Наусикаји својим похвалним речима срце освојио, али га није понела страст за њом, и мада је она била спремна да му своје срце поклони, ипак то није била његова намера, али све му то Пенелопа, и поред све своје разборитости, не би веровала. И, напослетку, зашто да јој он, после толиких и својих и њених невоља, одавно жуђени и једва на једвине јаде дочекани састанак и слатки починак свирепо загорча отровом љубоморности? Да је то учинио, не би јунак с Итаке био Одисеј и не би заслужио квалификацију као довитљив, mudar, обазрив и смотрен јунак.

У познија времена и Наусикајин лик инспирисао је разне уметнике. На гласу је била Софоклова, данас изгубљена, трагедија *Наусикаја*, у којој је сам песник играо ћерку Алкинојеву као елџантан лоптач. Треба истаћи и слике на старим вазама и друге хеленске сликарске радове, па Рубенсов пејзаж *Одисеј и Наусикаја* у Palazzo Pitti у Фиренци. Остали сликари који су се инспирисали лепом Феачанком били су П. Ластман (1619), С. Роза (1615—1673), Ј. Х. В. Тишбајн (1819) и Масимо д' Азело (1866). За својега боравка у Палерму, год. 1876-е, Гете је мислио да лепоту сицилских крајева оживи достојним песничким лицима, па је замислио да Наусикајине доживљаје обради драмски, али су сачувани само нацрти и неколико одломка. Као да се песник устезао да дивни пулољак развије у цвет, јер није сваки цвет, кад се развије, лепши него што је био леп као пулољак. После Гетеа Наусикајом се инспирисало девет драматичара; последњи је Е. Петерих (1943). Испеван је још један еп, написана два романа, састављена једна опера и извајан један вајарски рад.

Београд,

М. Н. Ђурић.

ZUSAMMENFASSUNG

M. N. Đurić: DREI FRAUENGESTALTEN IN HOMERS ODYSSEE

In seinem Essay betrachtet der Verfasser zwei Liebesromane des heimkehrenden Odysseus: den ersten mit der Kirke und den zweiten mit Kalypso und die Begegnung des Odysseus und der Nausikaa, und zeigt, wie der Dichter diese Frauengestalten in knappstem Ausdruck und mit vollendeter Kunst charakterologisch dargestellt hat.

Im ersten Roman erscheint die schöne und grausame Zauberin Kirke, die sich durch Odysseus' Mannhaftigkeit und Selbstbeherrschung, vermöge deren er ihren bösen Zauber besiegt, aus der sadistischen Göttin zum liebenden Weibe und zur ergebenen, vernünftigen, klugen und guten Freundin verwandelt.

Die zweite Frauengestalt, die vom Verfasser beleuchtet wird, ist die schöne Nymphe Kalypso, mit welcher es anders steht, denn der Umgang mit solchem Weib ist gefährlich und einen Treubruch kann es mit plötzlicher Tücke furchtbar rächen.

Den Gipfel des Erreichbaren im Kalypso-Abenteuer findet der Verfasser in der Entscheidung des Odysseus: statt der Unsterblichkeit und der ewigen Jugendfrische, die ihm Kalypso verspricht, wenn er bei ihr bleibt, wählt er seine sterbliche Penelope und die volle schicksalgegebene Menschenexistenz, mit ihren Leiden und mit ihren Grenzen.

Die dritte weibliche Figur, der Odysseus auf der nächsten und letzten Station seiner Irrfahrt begegnet, und die unter allen homerischen Frauengestalten am vollendetsten hervorleuchtet, ist Nausikaa, die Tochter des Phäakenkönigs, deren minnige und herrliche Bewegungsfreiheit und überlegene und doch natürliche Gewandtheit in ungetrübttem Glanze durch alle Zeiten strahlen. Der Verfasser zeigt, wie der Dichter dieses Muster der frisch entknospeten Rose mit lieblichem Duft in lebensvollen und mächtig ergreifenden Zügen uns vorzuführen verstand, und wie sich an diesem freimütigen und doch taktvollen Mädchen ein reizendes Gemälde reiner und edler Jungfräulichkeit und die erste zarte Regung aufknospender Liebesempfindung lieblich und anmutsvoll vor unseren Augen entrollt. Einzig in ihrer Art, ist Nausikaa eine heldenmütige Jungfrau, deren Sympathie und Liebe zum edlen Helden nicht laut hervortritt, sondern noch ein süßes Herzengeheimnis bleibt und, als ihr Schützling in die langersehnte Heimat kehrt, bei dem Gedanken an Nimmerwiedersehen des geliebten Recken in wehmutsvolles Entsagen ausklingt.

Am Ende der einzelnen Charakteranalysen führt der Verfasser Werke aus Literatur, Musik und bildender Kunst an, die den analysierten Frauengestalten verpflichtet sind, und weist dadurch auf die mächtige Brücke hin, die über die Jahrtausende hinweg die spätere, neuere und neueste Kultur mit ihrem Urquell verbindet.